

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Рауфзода Сайвалӣ Гурез дар мавзӯи «Методикаи баланд бардоштани салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар раванди таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 5.3. – Педагогика (5.3.10.11. – Назария ва технологияи таълими меҳнат ва дизайн).

Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Таҳқиқоти диссертатсионии Рауфзода Сайвалӣ Гурез дар мавзӯи «Методикаи баланд бардоштани салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар раванди таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ» дар заминаи Феҳристи ихтисосҳои кормандони илм аз рӯйи ихтисос дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз ҷониби ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ гардидааст, иҷро шудааст. Диссертатсия ба бандҳои шиносномаи ихтисоси илмӣ 5.3. – Педагогика (5.3.10.11. – Назария ва технологияи таълими меҳнат ва дизайн) мувофиқат менамояд.

Мубрам будани мавзӯи диссертатсия.

Таҳқиқоти диссертатсионии Рауфзода Сайвалӣ Гурез бо унвони «Методикаи баланд бардоштани салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар раванди таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ» ба баррасии яке аз масъалаҳои воқеан муҳим ва дар айни замон зарурии педагогикаи муосир равона шудааст. Мазмунӣ асосӣ ин таҳқиқот ба омӯзиши ҷанбаҳои педагогии роҳи усулҳои бахшида шудааст, ки метавонанд ба тақмили сатҳи салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи фанни технология дар марҳилаи таҷрибаомӯзии педагогӣ мусоидат намоянд.

Дар шароити рушди кунунии ҷомеа, ки бо тағйироти иҷтимоӣ ва сиёсӣ тавсиф мешавад, масъалаи омодагии мутахассисони баландихтисоси соҳаи маориф аҳамияти махсус касб менамояд. Аз ин нуқтаи назар, тақмили салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи технология дар раванди таҷрибаомӯзии педагогӣ на танҳо ҳамчун самти муҳими таҳқиқоти илмҳои педагогӣ арзёбӣ мегардад, балки яке аз масъалаҳои калидии сиёсати маориф низ ба шумор меравад. Низомии таҳсилоти олӣ вазифадор аст, ки мутахассисоне тайёр намояд, ки дорони донишҳои мукаммалӣ назариявӣ буда, ҳамзамон тавонанд онҳоро дар фаъолияти амалӣ ба таври самаранок татбиқ намоянд.

Дар ин замина таҷрибаомӯзии педагогӣ ҳамчун марҳилаи муҳим дар ташаккули шахсияти касбии омӯзгорони оянда баромад мекунад. Маҳз дар чараёни ин фаъолият донишҷӯён имконият пайдо мекунанд, ки муҳтавои донишҳои андӯхтаашонро дар шароити воқеии таълимӣ санҷида, тадриҷан малакаҳои касбӣ ва усулҳои муоширати педагогиро инкишоф диҳанд. Чунин таҷриба ба онҳо имкон медиҳад, ки фаъолияти омӯзгориро на танҳо ҳамчун иҷрои вазифаҳои таълимӣ, балки ҳамчун равандии эҷодкорона ва масъулиятнок дарк намоянд. Дар чунин ҳолат эҷодкорӣ ҳамчун фаъолияти мақсадноки назариявӣ амалӣ зухур намуда, бо ҷустуҷӯи роҳҳои нав,

муносибатҳои ғайримаъмул ва ҳалли масъалаҳо бо усулҳои аслии тавсиф мешавад. Ин хусусиятҳо дар маҷмӯъ ҳамчун ҷузъи муҳими салоҳиятнокии касбии омӯзгорони оянда арзёбӣ мегарданд.

Бо вучуди аҳамияти назарраси ин масъала, таҳлили адабиёти илмӣ нишон медиҳад, ки дар доираи пажӯҳишҳои педагогӣ, бахусус дар муҳити илмӣи ватанӣ, масъалаи ташаккули омодагии касбии омӯзгорони ояндаи технология дар раванди таҷрибаомӯзии педагогӣ то ҳол ба таври мустақил ва муфассал мавриди таҳқиқ қарор нагирифтааст. Гарчанде баъзе паҳлуҳои омодагии педагогӣ дар асарҳои илмӣ баррасӣ шудаанд, аммо масъалаи тақмили салоҳияти касбии донишҷӯёни ихтисоси технология маҳз дар ҷараёни таҷрибаомӯзӣ ҳанӯз ҳам ба таҳқиқоти амиқ ниёз дорад.

Маҳз ҳамин ҳолат муҳаққиқро водор намудааст, ки ба ин масъала аз нуқтаи назари илмӣ муносибат намуда, онро ҳамчун самти махсуси таҳқиқотӣ интихоб намояд. Ин интихоб ба зарурати таҳияи асосҳои илмӣ ва методи ташаккули салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи технология таъя мекунад, ки метавонанд барои тақмили раванди омодаسازی мутахассисони соҳаи таълими меҳнат дар муассисаҳои таҳсилоти олӣ хизмат намоянд.

Бо дарназардошти гуфтаҳои боло метавон гуфт, ки диссертатсияи номзоди Рауфзода Сайвалӣ Гурез таҳти унвони «Методикаи баланд бардоштани салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар раванди таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ» таҳқиқоти дорои аҳамияти назариявӣ ва амалӣ мебошад. Натиҷаҳои ин таҳқиқот метавонанд ба рушди минбаъдаи илми педагогика мусоидат намуда, инчунин барои тақмили низоми омодаسازی омӯзгорони соҳаи технология дар муассисаҳои таҳсилоти олӣ заминаи муфид фароҳам оваранд.

Дарҷаи нағзони илмӣи натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмӣе, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд.

Ҷиҳати нағз ва арзиши илмӣи таҳқиқоти анҷомдодаи Рауфзода Сайвалӣ Гурез дар он ифода меёбад, ки муаллиф масъалаи тақмили салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи фанни технология (таълими меҳнат)-ро дар шароити таҷрибаомӯзии педагогӣ ба таври мустақил ва ҳамаҷониба мавриди баррасӣ қарор додааст. Дар доираи таҳқиқот ин масъала аз нуқтаи назари назариявӣ ва амалӣ таҳлил гардида, роҳҳои воқеии баланд бардоштани омодагии касбии донишҷӯён дар ҷараёни фаъолияти таҷрибаии педагогӣ муайян карда шудаанд.

Дар раванди пажӯҳиш нишон дода мешавад, ки масъалаи рушди салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи технология дар марҳилаи таҷрибаомӯзии педагогӣ қаблан ҳамчун самти ҷудогонаи таҳқиқотӣ ба таври муфассал омӯхта нашуда буд. Муаллиф маҳз ҳамин паҳлуи камомӯхташударо интихоб намуда, онро бо назардошти талаботи таҳсилоти муосир таҳлил кардааст.

Дар таҳқиқот таҷрибаомӯзии педагогӣ ҳамчун марҳилаи муҳим ва пайдарпайи ташаккули қобилиятҳои касбӣ маънидод мегардад. Дар ин раванд донишҷӯён танҳо ба азхудкунии баъзе амалҳои методӣ маҳдуд

намешаванд, балки тадричан дарк мекунад, ки фаъолияти омӯзгорӣ дорои масъулияти иҷтимоӣ ва касбии хос мебошад. Ҳамин дарк боиси ташаккули муносибати ҷиддӣ ба касби интиҳобшуда ва рушди худшиносии касбӣ мегардад.

Яке аз натиҷаҳои муҳими таҳқиқот таҳияи як амсилаи методӣ мебошад, ки ба баланд бардоштани сатҳи салоҳияти касбии омӯзгорони оянда нигаронида шудааст. Ин амсила ба ҳамгироии донишҳои назариявӣ, ташаккули малакаҳои амалӣ ва иштироки фаъолони донишҷӯ дар фаъолияти мустақили педагогӣ таъма мекунад. Дар доираи чунин равиш робитаи мутақобилаи муассисаҳои таҳсилоти олӣ бо муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ аҳамияти хос пайдо намуда, имконият фароҳам меорад, ки омодагии касбӣ дар шароити воқеии таълимӣ тақвият ёбад.

Ҳамчунин дар ҷараёни таҳқиқот муайян шудааст, ки истифодаи вазифаҳои дорои хусусияти муаммовӣ ва таҳлили ҳолатҳои воқеии фаъолияти таълимӣ дар раванди таҷрибаомӯзӣ ба рушди тафаккури касбӣ ва қобилияти таҳлили омӯзгорони оянда мусоидат менамояд. Чунин усулҳо донишҷӯёнро водор месозанд, ки қарорҳои мустақил қабул намоянд ва ба масъалаҳои педагогӣ бо муносибати эҷодӣ назар кунанд.

Муаллиф инчунин ба масъалаи ташкили раванди рефлексияи касбӣ таваҷҷуҳи махсус зоҳир кардааст. Дар таҳқиқот нишон дода мешавад, ки таҳлили мунтазами фаъолияти шахс ба донишҷӯ имкон медиҳад, ки натиҷаҳои кори худро арзёбӣ намояд, сабабҳои муваффақият ё мушкилоти баамаломадаро дарк кунад ва роҳҳои тақмили фаъолияти минбаъдаро муайян созад.

Дар баробари ин, дар таҳқиқот як қатор шароити педагогӣ муайян ва асоснок карда шудаанд, ки метавонанд ба самаранок гардидани раванди баланд бардоштани салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи технология мусоидат намоянд. Ба чунин шароитҳо ҳамкориҳои пайвастаи донишҷӯён бо омӯзгорони таҷрибадор, дастгирии методӣ дар ҷараёни таҷрибаомӯзӣ ва фароҳам овардани муҳити мусоиди равонӣ дар муассисаҳои таълимӣ дохил мешаванд.

Дар таҳқиқот инчунин нақши фаъолияти мустақили донишҷӯён дар раванди таҷрибаомӯзӣ аз нав арзёбӣ гардидааст. Нишон дода мешавад, ки маҳз фаъолияти мустақил ба ташаккули ҳисси масъулият, худназоратӣ ва омодагии воқеии касбӣ мусоидат мекунад.

Дар натиҷаи таҳлилҳои назариявӣ ва санҷишҳои таҷрибавӣ муаллиф ба ҳулосае мерасад, ки татбиқи методикаи пешниҳодшуда метавонад ба баланд гардидани сатҳи омодагии касбии омӯзгорони ояндаи технология мусоидат намояд. Ҳамзамон чунин равиш устувории ҳавасмандии педагогӣ ва қобилияти мутобикшавии онҳоро ба шароити воқеии фаъолияти омӯзгорӣ тақвият мебахшад.

Мухимтарин нуктаҳои илмие, ки муаллиф ба Ҳимоя пешниҳод намудааст, инҳоянд:

1. Моҳияти таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ дар омодагии касбии омӯзгорони оянда, ташаккули қобилиятҳои онҳо ба фаъолияти фардӣ дар соҳаи зерин ва дар ташкилу гузаронидани қорҳои таълими бо мактаббачагони синну солашон гуногун ифода меёбад.

2. Сохтори салоҳиятнокии касбии омӯзгори ояндаи технологияи ҷузуҳои зерини бо ҳам алоқамандро дар бар мегирад: ҳавасмандӣ (муносибати эмотсионалӣ-арзишӣ ба фаъолияти педагогӣ - арзишҳо, шавқу рағбат, талаботҳо, қобилият, майл), маърифатӣ (когнитивӣ), (дониш, маҳорату малакаи соҳаи иҷроия ва идоракунии ифода меёбад), фаъолиятӣ (фаъолият - амалҳо – амалиётҳои қори зеҳнӣ ва техникӣ), эҷодӣ (ё техно-эҷодӣ, ки қобилияти шахсро ба эҷодиёти техникӣ ифода мекунад), арзёбӣ-натиҷавӣ (таҳлили муқоисавӣ ва тасхеҳи натиҷаи эҷодиёти техникӣ).

3. Технологияи интегративии лоиҳавии ташаккули салоҳиятнокии омӯзгорони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар доираи таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ ба тақмили худидоракунии онҳо, рушди имкониятҳои зеҳнӣ қисмонӣ дар соҳаи иҷроия ва идоракунии ин намуди фаъолияти педагогӣ нигаронида шудааст. Салоҳияти касбии омӯзгори ояндаи технология (таълими меҳнат) метавонад дар асоси се меъёр ба ҳар як раванди эҷодӣ ҳос: репродуктивӣ, босамар ва эҷодӣ арзёбӣ гардад.

4. Меъёри репродуктивӣ қобилияти субъектро дар таҷдиди нави ягон объект ба пуррагӣ барои бо объектҳои асосӣ шабоҳат додан арзёбӣ мекунад. Меъёри босамар маҳорати субъектро дар таҷдиди нави объект бо роҳи омезиш ва беҳдошти унсурҳои мавҷуда нишон медиҳад. Меъёри эҷодӣ дар бораи қобилияти таҳияи объектҳои аслии аз аналогҳои маълум ҳосатан фарқкунанда шаҳодат медиҳад, ки ин имкон медиҳад онҳо ба таври объективӣ ё субъективӣ нав буданашон тасниф карда шаванд. Чунин маҷмуи меъёрҳо имконият медиҳад, ки сатҳи омодагии омӯзгори ояндаи технология (таълими меҳнат) ба фаъолияти касбии муқтақилона ба таври объективӣ арзёбӣ гардад.

Нуктаҳои асосии илмие, ки дар рисолаи Рауфзода Сайвалӣ Гурез барои ҳимоя пешниҳод гардидаанд ва ба масъалаи тақмили салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи фанни технология (таълими меҳнат) дар ҷараёни таҷрибаомӯзии педагогӣ марбут мебошанд, метавонанд ҳамчун самти тоза дар доираи назария ва методикаи таълими ин фан арзёбӣ гарданд. Ин натиҷаҳо на танҳо аҳамияти назариявӣ доранд, балки дорои имконияти васеи таҷриба дар фаъолияти воқеии педагогӣ низ мебошанд.

Мазмун ва моҳияти пешниҳодҳои илмии муаллиф нишон медиҳанд, ки онҳо метавонанд барои тақмили равандҳои омодакунии омӯзгорони ояндаи технология дар муассисаҳои таҳсилоти олии заминаи муфид фароҳам оваранд. Роҳи усулҳои пешниҳодшуда ба ташаккули салоҳиятҳои касбӣ дар шароити таҷрибаомӯзии педагогӣ нигаронида шуда, барои баланд бардоштани

самаранокни фаъолияти таълимӣ ва тарбиявии омӯзгорони оянда мусоидат мекунанд.

Аз ин лиҳоз, нуктаҳои илмӣ ба ҳимоя пешниҳодшуда дорои аҳамияти амалӣ буда, метавонанд аз ҷониби омӯзгорони фанни технология (таълими меҳнат) дар раванди фаъолияти педагогӣ истифода гардида, барои такмили методикаи таълим ва баланд бардоштани сатҳи омодагии касбии омӯзгорони оянда мусоидат намоянд.

Эътимодноки ва асоснокни хулосаҳою тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта. Бозътимодӣ ва асоснокни натиҷаҳои таҳқиқот, хулосаҳо ва тавсияҳои дар рисола пешниҳодгардида, бо консепсияи илмӣ педагогӣ, усулҳои назариявӣ ва эмпирӣ таҳқиқот, инчунин таҳлили шароит ва натиҷаҳои корҳои озмоишию таҷрибавӣ, тасдиқи нуктаҳои дар фарзияи таҳқиқот пешниҳодгардида, истифодаи усулҳои таҳқиқоти илмӣ ба вазифаҳои марҳалаҳои асосии тадқиқот мутобиқ ва таҷрибаи амалии муаллиф таъмин гардидааст. Онҳо дорои арзиши хуби илмӣ ва амалӣ мебошанд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, фаслҳо, хулосаи бобҳо, хулосаи умумӣ, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаи таҳқиқот ва фехристи адабиёти истифодашуда иборат аст.

Арзёбии мазмунӣ диссертатсия ва дараҷаи ба итмом расидани он.

Дар муқаддима мубрамии муаммои таҳқиқшаванда асоснок гардида, объект, предмет, ҳадаф, фарзия, вазифаҳои он муайян шудаанд. Асосҳои методологӣ, назариявӣ, марҳилаҳо ва усулҳои таҳқиқот муайян шуда, навоарӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалӣ, нуктаҳои барои дифоъ пешниҳодшаванда, асоснокӣ ва эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот ифода ёфтаанд.

Дар боби якуми рисола «Асосҳои назариявии усули баланд бардоштани салоҳиятнокии касбии омӯзгори ояндаи технология (таълими меҳнат) дар раванди таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ» Дар ин қисмати таҳқиқот масъалаҳои вобаста ба асосноккунии назариявии роҳҳои баланд бардоштани салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи фанни технология дар шароити таҷрибаомӯзии педагогӣ мавриди баррасии муфасссал қарор гирифтаанд. Муаллиф таваҷҷуҳи махсусро ба омӯзиши амиқи фаъолияти омӯзгорони пешқадам, инчунин устодоне, ки дар амалияи педагогӣ таҷрибаи арзишманд доранд, равона намудааст. Дар натиҷаи чунин таҳлил нишон дода мешавад, ки сатҳи баланди ташаккули шахсияти омӯзгор бо ҳамоҳангии маҳорати касбӣ ва фарҳанги маънавии ӯ зич алоқаманд аст. Маҳз чунин мутаносибӣ ба омӯзгор имкон медиҳад, ки муҳити воқеиро амиқ дарк намояд, онро ба таври интиқодӣ арзёбӣ кунад ва дар ҳолати зарурӣ ба он тағйироти созанда ворид намояд. Ин омилҳо, дар навбати худ, ба болоравии шавқу ҳаваси хонандагон ба донишандӯзӣ ва рушди ҳамаҷонибаи онҳо мусоидат мекунанд.

Дар баробари ин, дар рисола моҳияти фардияти эҷодии омӯзгор низ шарҳ дода мешавад. Муаллиф таъкид мекунад, ки эҷодкории омӯзгор танҳо ба азхудкунии таҷрибаи фарҳангии мавҷуда маҳдуд намегардад. Баръакс, он дар раванди ташаккули фарҳанги маънавии шахсӣ ва фаъолияти дигаргунсозандае зоҳир мешавад, ки бар пояи интиҳоби бошууро ва сахми шахсии омӯзгор сурат мегирад. Ба ибораи дигар, омӯзгор на танҳо интиқолдиҳандаи дониш ва таҷриба аст, балки шахсе мебошад, ки бо фаъолияти худ метавонад муҳити таълимиро такмил дода, ба рушди он таъсир расонад.

Муаллиф дар ин боб инчунин қайд менамояд, ки неруи эҷодии омӯзгор дар заминаи ҳамгироии ду унсури муҳим ташаккул меёбад: таҷрибаи касбии педагогӣ ва таҷрибаи иҷтимоӣ. Бе мавҷудияти омодагии зарурии назариявӣ ва малакаҳои касбӣ фаъолияти эҷодии муваффақ дар соҳаи педагогика ғайриимкон мебошад. Танҳо омӯзгори дорои донишҳои амиқ ва омодагии махсус метавонад дар асоси таҳлили дақиқи ҳолатҳои баамаломата ва дарки моҳияти мушкилот, бо истифода аз тасаввуроти эҷодӣ ва таҷрибаи фикрӣ роҳи усулҳои нави ҳалли онҳоро пайдо намояд.

Дар фаъолияти ҳаррӯзаи худ омӯзгор бо вазъиятҳои гуногуни таълимӣ рӯ ба рӯ мешавад, ки на ҳамеша дорои хусусияти стандартӣ мебошанд. Дар бисёр ҳолатҳо зарурати ҳалли масъалаҳои мураккаб ва ғайриоддӣ пеш меояд. Ҳангоми ҳалли чунин масъалаҳо омӯзгор, мисли муҳаққиқ, аз усулҳои маъмули ҷустуҷӯи эвристикӣ истифода мебарад: вазъияти педагогиро таҳлил мекунад, натиҷаҳои эҳтимолиро бо дарназардошти маълумоти ибтидоӣ пешбинӣ менамояд, имкониятҳои мавҷуда барои санҷиши тахминҳоро меомӯзад ва роҳҳои расидан ба натиҷаи дилхоҳро муайян месозад. Пас аз он ба натиҷаҳои бадастомада баҳои интиқодӣ дода, дар ҳолати зарурӣ вазифаҳои навро муайян мекунад ва раванди ҷустуҷӯро идома медиҳад.

Дар идомаи ҳамин боб муаллиф ба ҳулосае мерасад, ки фаъолияти эҷодии омӯзгор аз якҷанд марҳилаи пайдарпай иборат аст. Аввалан, ташаккули мақсад ба амал меояд. Сипас ин мақсад тадриҷан шакл гирифта, ба ғоя ё фарзия табдил меёбад. Марҳилаи навбатӣ ҷустуҷӯи роҳҳо ва воситаҳои амалӣ намудани ин ғоя мебошад. Ҳамин тавр, раванди эҷодии педагогӣ амали якдафъаина набуда, балки фаъолияти пайдарпай ва мунтазам аст, ки ба таҳлил, андеша ва таҷрибаи амалӣ таъя мекунад.

Муаллиф инчунин дуруст таъкид менамояд, ки таҷрибаи эҷодии омӯзгор дар натиҷаи ҳалли мунтазами масъалаҳои махсус интиҳобшуда ташаккул меёбад. Ин масъалаҳо бояд воқеияти фаъолияти педагогиро инъикос намуда, ба ташкил ва такмили ҳам фаъолияти таълимӣ ва ҳам фаъолияти касбии омӯзгорони оянда мусоидат намоянд. Маҳз чунин таҷрибаи пайваستا ба омӯзгор имкон медиҳад, ки қобилияти эҷодии худро рушд дода, дар шароити гуногуни фаъолияти педагогӣ роҳҳои самараноки корро пайдо намояд.

Боби дуюми рисола, ки таҳти унвони «Моҳият, захираҳои педагогии таҷрибаомӯзини омӯзгорӣ ва амсилаи ташаккули

салоҳиятнокии касбии омӯзгори оянда» пешниҳод шудааст, ба таҳлили амики нақши таҷрибаомӯзии педагогӣ дар ташаккули шахсияти касбии омӯзгор баҳшида шудааст. Дар ин қисмати таҳқиқот муаллиф бо таъя ба таҷрибаи омӯзгорони навоар ва устодони соҳибтаҷриба нишон медиҳад, ки ҳар қадар шахсияти омӯзгор пурра ташаккул ёфта бошад, ҳамон қадар сатҳи маҳорати касбӣ ва фарҳанги маънавии ӯ ба таври мутаносиб инкишоф меёбад. Дар чунин ҳолат омӯзгор муҳити атрофро амиқтар дарк мекунад, муносибати ӯ бо хонандагон мазмунноктар мегардад ва қобилияти таъсир расондан ба рушди шахсияти онҳо бештар зоҳир мешавад.

Муаллиф дар идомаи баррасии масъала таъкид менамояд, ки дар шароити имрӯза таҷрибаомӯзии педагогӣ барои омӯзгорони оянда ба унсури ҷудонашавандаи омодагии касбӣ табдил ёфтааст. Бе гузаштани чунин марҳилаи амалӣ наметавон азхудкунӣ ва таҳкими салоҳиятнокии касбӣ, инчунин ташаккули шахсияти омӯзгорро дар муҳити воқеии фаъолияти таълимӣ таъмин кард. Таҳлили адабиёти илмии соҳаи педагогика низ нишон медиҳад, ки дар фаҳмиши мафҳуми салоҳиятнокии касбӣ равишҳои гуногун мавҷуданд. Бо вучуди ин, равише, ки ба шахсияти фаъоли омӯзгор ва рушди иқтидори эҷодии ӯ таъя мекунад, аз ҷиҳати назариявӣ ва амалӣ имконияти бештар барои шарҳи моҳияти ин мафҳум фароҳам меорад.

Дар ҳамин боб муаллиф қайд мекунад, ки ҳангоми татбиқи фаъолияти касбӣ сатҳи салоҳиятнокии омӯзгор аз чанд ҷиҳат муайян мегардад: аз он ки чӣ гуна хусусиятҳои шахсии ӯ тадриҷан инкишоф меёбанд, то қадом андоза метавонад онҳоро оқилона идора намояд, чӣ гуна арзишҳои касбиро барои худ муайян месозад ва то чӣ дараҷа фаъолияти худро барои тақмил додани маҳорати омӯзгории хеш арзёбӣ мекунад. Салоҳиятнокии омӯзгор ҳамчунин дар он зоҳир мегардад, ки то қадом андоза қобилиятҳои ӯ дар раванди таълиму тарбия ошкор мешаванд. Дар чунин шароит омӯзгор метавонад фаъолияти худро аз нуқтаи назари интиқодӣ таҳлил намуда, саҳми худро дар тарбияи насли наврас воқеъбинона муайян намояд.

Ба чунин сатҳи худшиносии касбӣ одатан омӯзгороне мерасанд, ки дорои салоҳиятнокии баланди касбӣ мебошанд ва дар фаъолияти онҳо унсурҳои маърифатӣ, муоширатӣ ва технологӣ ба таври табиӣ бо ҳам пайваست шудаанд. Муаллиф дуруст қайд мекунад, ки ҷузъи маърифатӣ дар ин раванд нақши асосӣ мебозад. Ин унсурро метавон ҳамчун як механизми равонӣ тавсиф кард, ки бо қобилиятҳои шуурмандонаи инсон, аз ҷумла фикр кардан, мулоҳиза намудан ва баён кардани андешаҳо алоқаманд мебошад. Вазифаи асосии чунин механизм дар дарк ва нигоҳдории иттилоот, коркарди зеҳнии он ва истифодаи самараноки донишҳо дар фаъолияти амалии педагогӣ зоҳир мегардад.

Дар поёни боб муаллиф ба чунин натиҷа мерасад, ки таҷрибаомӯзии педагогӣ шароити воқеиро фароҳам меорад, ки дар он рефлексияи методии омӯзгор ташаккул меёбад. Дар чунин ҳолат диққати омӯзгор пеш аз ҳама ба таҳлили воситаҳо ва усулҳои фаъолияти шахсии худ равона мегардад, инчунин раванди таҳия ва қабули қарорҳои педагогӣ ба мавзӯи мулоҳизаҳои

касбӣ табдил меёбад. Ҳангоми таҳлили фаъолияти худ таҷрибаомӯз мушкилоте, ки дар чараёни кор ба миён меоянд, дарк мекунад ва тадриҷан роҳҳои мувофиқи бартараф намудани онҳоро меёбад. Ин раванд ба тақмили таҷрибаи педагогӣ ва ташаккули устувори салоҳиятнокии касбии омӯзгорони оянда мусоидат менамояд.

Боби сеюм, ки «Қорҳои таҷрибавӣ-эксперименталӣ оид ба ташаккули салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар чараёни таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олий» унвон гирифтааст, ба таҳлили чараён ва натиҷаҳои қорҳои таҷрибавию озмоишӣ бахшида шудааст. Дар ин қисмати таҳқиқот муаллиф маълумоти муфассалро дар бораи раванди ташаккули салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи фанни технология дар шароити таҷрибаомӯзии педагогӣ пешниҳод мекунад. Зикр мегардад, ки рушди қобилияти таҳлил ва тарҳрезӣ, тавоноии ҷамъбасти таҷрибаи шахсӣ ва инчунин истифодаи самараноки таҷрибаи инноватсионии ҳамкорон ба як қатор омилҳо вобастагӣ дорад. Аз ҷумла ангеа ба фаъолияти касбӣ, мазмуни қори омӯзгорӣ, шавқу ҳавас ба касб, имкониятҳои шахсӣ ва дигар шароити ташаккули фаъолияти педагогӣ дар ин раванд нақши муҳим мебозанд.

Дар идомаи баррасии масъала муаллиф ба тағйироти фарҳангӣ ва иҷтимоие ишора мекунад, ки дар солҳои охир дар низоми маориф ба амал омадаанд. Ин тағйирот талаботи навро нисбат ба сатҳи салоҳиятнокии педагогии омӯзгорони оянда ба миён мегузорад ва аз ин рӯ зарурати тақмил додани низоми рушди касбии онҳоро ба вуҷуд меорад. Дар ҳамин замина таъкид карда мешавад, ки қобилияти инкишоф ва таҳияи лоиҳаҳои педагогӣ, имконияти ҷамъбаст намудани таҷрибаи шахсӣ ва истифодаи самараноки таҷрибаи навоаронаи ҳамкорон ба омилҳои гуногун вобаста аст. Дар байни онҳо ангеаҳои дохилӣ, мазмуни фаъолияти касбӣ, шавқу рағбат ба интиҳобкардаи касб, хусусиятҳои инфиродӣ ва дигар омилҳои муҳими ташаккули шахсияти омӯзгор ҷой доранд.

Муаллиф ҳамчунин қайд менамояд, ки ташаккули ҳаياتи педагогие, ки ба талаботи замони муосир ҷавобгӯ мебошад, аз роҳбарияти муассисаҳои таълимӣ ташкили низоми самараноки идоракунии фаъолияти касбиро тақозо мекунад. Чунин низом бояд ба ҳавасманд гардидани омӯзгорон ба фаъолияти эҷодкоронаи педагогӣ мусоидат намояд ва шароити мусоид барои рушди касбии онҳо фароҳам созад.

Дар натиҷаи таҳлил муаллиф ба хулосае мерасад, ки татбиқи низоми самараноки таҷрибаомӯзии педагогӣ истифодаи дастури методии махсусро талаб мекунад. Ин дастур ба баланд бардоштани салоҳияти касбии омӯзгорони фанни технология дар чараёни таҷрибаомӯзӣ равона гардида, ҳамзамон ба ҳамкории самараноки донишҷӯён бо омӯзгорони таҷрибадор мусоидат мекунад. Дар чунин шароит омӯзгор имконият пайдо мекунад, ки мушкилоти объективӣ ва субъективӣ донишҷӯёнро дар раванди фаъолияти таълимӣ кам намояд, ҳуди донишҷӯён бошанд сабабҳои душворихоро дарк

намуда, роҳҳои бартараф намудани онҳоро дар фаъолияти педагогии худ пайдо мекунанд.

Яке аз ҷанбаҳои арзишмандии ин таҳқиқот ба ташкили корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ педагогӣ ва тавсифи муфассали натиҷаҳои онҳо вобаста мебошад. Эътимоднокии натиҷаҳои бадастомада тавассути истифодаи усулҳои таҳлили омори санҷида шудааст, ки ин ба асоснокии илмӣ хулосаҳои пешниҳодшуда мусоидат мекунад.

Дар анҷоми ҳар як боб ва фаслҳои он муаллиф натиҷаҳои баррасишударо ҷамъбаст намуда, хулосаҳои марбут ба масъалаҳои таҳқиқшавандаро пешниҳод кардааст. Дар қисми хулосаи умумӣ бошад, натиҷаҳои асосии таҳқиқот ҷамъбаст гардида, ҳамчунин тавсияҳо оид ба татбиқи амалии онҳо дар низомии таҳсилоти олии иброз шудаанд.

Дар рисола аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои бадастомада низ мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Дар нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда моҳияти концепсияи назариявии таҳқиқот ба таври равшан инъикос ёфтааст. Дар маҷмӯъ метавон гуфт, ки концепсияи назариявии рисола бо асосҳои илмӣ мувофиқ буда, эродҳои ҷиддиро ба вуҷуд намеорад. Мундариҷаи он дар бобҳои диссертатсия ба таври пайдарпай кушода шудааст ва мантиқи ифодаи маводи назариявӣ ва тавсифи таҳқиқоти эмпирикӣ ба ҳам мувофиқат доранд. Чунин пайдарпайӣ ба хонанда имконият медиҳад, ки мавқеи илмӣ муаллиф ва ғояи асосии таҳқиқотро, ки ҳамчун пояи ташаккули концепсияи педагогии пешниҳодшуда хизмат мекунад, равшан дарк намояд.

Аҳамияти назариявии таҳқиқот, пеш аз ҳама дар тақмили донишҳои илмӣ оид ба методикаи баланд бардоштани салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи технология дар давраи таҷрибаомӯзии педагогӣ ифода меёбад. Дар ин ҷо таҷрибаомӯзӣ ҳамчун воситаи муҳими ташаккули салоҳиятнокии касбии омӯзгор баррасӣ гардида, ҳамчун як падидаи хоси педагогӣ арзёбӣ шудааст, ки рушди самаранокии он маҳз дар шароити таҷрибаомӯзии донишҷӯён дар муассисаҳои таҳсилоти олии амалӣ мегардад.

Аҳамияти амалии таҳқиқот дар он зоҳир мешавад, ки натиҷаҳои асосии он метавонанд дар раванди таҳияи барномаҳои муосири фанҳои ихтисосии донишҷӯён равияи «Технология (таълими меҳнат)», курсҳои махсус, барномаҳои тақмили ихтисос ва азнавтайёркунии кадрҳои педагогӣ истифода шаванд. Ғайр аз ин, натиҷаҳои таҳқиқот метавонанд барои таҳияи усулҳои фаъоли рушди эҷодиёти техникаи донишҷӯён ҳамчун ҷузъи муҳими салоҳиятнокии касбии онҳо ва инчунин барои таҳияи маводи арзёбии педагогӣ дар самти баланд бардоштани фаъолияти таълимӣ-маърифатии донишҷӯён истифода гарданд.

Таҳқиқоти мазкур дорои аҳамияти иҷтимоӣ ва иқтисодӣ низ мебошад. Аз ҷиҳати иқтисодӣ омодакунии омӯзгорони соҳибкасб на танҳо вазифаи муассисаҳои таълимӣ, балки яке аз самтҳои муҳими сиёсати давлатӣ маҳсуб меёбад. Ташаккули сифатҳои баланди касбӣ ва ахлоқии омӯзгорони оянда дар асл сармоягузорӣ ба рушди дарозмуддати иқтисодии ҷомеа ба ҳисоб

меравад. Омӯзгороне, ки дорон сатҳи баланди масъулиятшиносӣ, фарҳанги касбӣ ва таҳаммулпазирӣ мебошанд, дар таҳкими пояҳои иҷтимоӣ ва ҳалли масъалаҳои муҳими ҷамъиятӣ саҳми назаррас мегузоранд.

Саҳми шахсии довтолаб дар анҷом додани таҳқиқот низ назаррас мебошад. Рауфзода Сайвалӣ Гурез дар тамоми марҳилаҳои таҳқиқот, аз интихоби мавзӯ то татбиқи амалии натиҷаҳо, иштироки мустақилона доштааст. Мақсад, вазифаҳо, объект ва предмети таҳқиқот, инчунин усулҳои илмӣ истифода бурдашуда дуруст муайян гардидаанд. Методикаи пешниҳодшуда оид ба баланд бардоштани салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи технология аз ҷониби довтолаб таҳия гардида, дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ мавриди санҷиши амалӣ қарор гирифтааст. Ҳамаи марҳилаҳои корҳои таҷрибавӣ, ҷамъоварӣ ва таҳлили маълумот, таҳияи ҷадвалҳо, диаграммаҳо ва хулосаҳои илмӣ бо иштироки бевоситаи муаллиф анҷом дода шудаанд. Илова бар ин, натиҷаҳои таҳқиқот дар шакли мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳо дар конференсияҳои илмӣ муаррифӣ гардидаанд.

Аз рӯи мавзӯи диссертатсия як дастури таълимӣ-методӣ ва 19 мақолаи илмӣ нашр шудаанд. Аз ин шумора 13 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъъ расидаанд.

Аз нигоҳи барасмиятдорӣ сохтор, пайдарпайии қисматҳои диссертатсия ва тарзи пешниҳод намудани маводи илмӣ ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқат мекунад.

Бо вучуди дастовардҳои назарраси илмӣ дар рисола баъзе нуқтаҳои низ ба назар мерасанд, ки ба тақмили минбаъдаи кори таҳқиқотӣ мусоидат карда метавонанд. Масалан:

1. Хуб мебуд, агар муаллиф дар баробари натиҷаҳои мусбат, инчунин дар бораи мушкилот ва монеаҳо, ки дар ҷараёни татбиқи усулҳои баланд бардоштани салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи технология ба миён меоянд, маълумоти бештар пешниҳод намуда, роҳҳои бартараф намудани онҳоро мушаххастар нишон медод.

2. Агар дар қисмати корҳои таҷрибавӣ намунаҳои мушаххаси таҷрибаи пешқадами омӯзгорони технология бо таҳлили муфассали муаллиф оварда мешуданд, ҷанбаҳои амалии рисола боз ҳам равшантар мегардиданд.

3. Дар анҷоми хулосаҳои умумӣ муайян намудани самтҳои ояндаи таҳқиқоти илмӣ оид ба ин масъала низ метавонист аҳамияти иловагӣ дошта бошад.

4. Дар матни рисола баъзе хатоҳои имлоӣ ва техникӣ низ ба назар мерасанд, ки ислоҳи онҳо ба баланд гардидани сифати умумии кор мусоидат хоҳад кард.

Бо вучуди ин эродҳо бояд таъкид намуд, ки онҳо бештар хусусияти тавсиявӣ дошта, арзиши илмӣ ва амалии таҳқиқоти анҷомдодаро кам намекунанд.

Дар маҷмӯъ метавон гуфт, ки муаллифи рисола Рауфзода Сайвалӣ Гурез вазифаҳои асосии таҳқиқотро бомуваффақият ҳал намудааст. Хулосаҳои пешниҳодшуда ба вазифаҳои гузошташуда мутобиқат дошта, мундариҷаи рисола бо мантиқи возеҳ ва пайдарпай ифода ёфтааст. Аз ин лиҳоз метавон зикр кард, ки муаллиф қобилияти хуби фаъолияти илмӣю таҳқиқотиро нишон додааст.

Мазмун ва муҳтавои автореферат, ки ба ду забон – тоҷикӣ ва русӣ интишор гардидааст, бо мундариҷаи асосии рисола мутобиқ буда, моҳияти таҳқиқотро яққо бо интишороти муаллиф ба таври пурра инъикос менамояд.

ХУЛОСА. Диссертатсияи Рауфзода Сайвалӣ Гурез дар мавзӯи «Методикан баланд бардоштани салоҳияти касбии омӯзгорони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар раванди таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 5.3. – Педагогика (5.3.10.11. – Назария ва технологияи таълими меҳнат ва дизайн), рисолаи ба анҷомрасидаи таҳассусӣ буда, дар сатҳи баланди илмӣ омода шудааст ва ба талаботу меъёрҳои Низомномаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021 таҳти №267 ва бо тағйири иловаҳо аз 26.06.2023, №295 тасдиқ гардидааст, қомилан ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 5.3. – Педагогика (5.3.10.11. – Назария ва технологияи таълими меҳнат ва дизайн) мебошад.

Муқарризи расмӣ,

доктори илмҳои педагогӣ, профессор,
декани факултети физики-математики ва
технологияи информатсионии Донишгоҳи
давлатии Бухоро

Х.О.Жураев

Имзои Жураев Х.О.-ро тасдиқ менамоям.